

Térey János újabb és egyúttal legnagyobb volumenű verses epikai kísérletében Európát hó és jég borítja be, amikor az izlandi Eyjafjallajökull és az olaszországi Etna egyidőben törnek ki és borítják be hamufelhővel az eget, középtávon hatva így a kontinensre.

Mindez arra szolgál, hogy az elbeszélő a budapesti „Mullholland Drive”, azaz a Svábhegy és környéke lakóinak felturbózott hegyvidéki életére terelje figyelmünket, a politikai elit és a közkultúra nagyjainak felvonultatására. Téreynél ugyanakkor ez nem újdonság,

gondolva a *Protokoll*, az *Asztalizene*, vagy éppen az *Átkelés Budapesten* vonatkozó részeire – így talán többről lehet szó, mint hangulatfestésről. Buda síparadicsommá, hófödte látványossággá változik, válságstábok ülnek össze, asztrológusok, meteorológusok és politikusok szoronganak a közelgő tél erejétől, hosszától és metszetétől, és az olvasóban felmerül: azon túl, hogy valószínűségi probléma ma a világban egy-egy regnáló környezeti katasztrófa, van-e metaforikus jelentése Európa lefagyásának?

A protokollista, külképviseleti Mátrai és Pispék még a kataklizma előestéjén felméri kultúránk állapotát egy zenei előadás szüneteiben: „Most elbukik / Minden, ami Európa, legelőször is Athén.” – így Pispék, míg Mátrai pontosít: „Athén abbahagyta a teremtést”, „halott rég, Balkán lett belőle. Kész, kimúlt, / Balkánabb, mint Konstantinápoly, annyi szent, / Mióta nincsen haladó bölcselete.” De Párizs is erős kritikát kap, mely már csak „Állagmegóvó és csomagmegőrző, / Mindenestül múzeum és minden íze műanyag”. De végül az erős sorok még erősebb összegzésbe torkollnak, melyből jogosan következik a feltételezés, hogy kultúránk bukása egyszerre metaforikus, ugyanakkor a jégbeborulás biztos analógiája: „Prostituált föld! Isteni, magas homloka / Teljesen elcsúfítva a fényreklámokkal!” *A Legkisebb Jégkorszak* e pár sora cizellált és patetikus kritikája az önmagára olyannyira büszke európai örökségnek, mely Pispék és Mátrai párbeszéde szerint megszűnt előállítani a megannyi kulturális terméket: a világot, így bennünket is ellepett a gagyi, az operára és a misztériumra nincs idő. Végső soron az „idő” az, ami belepi Európát: mintha csak megtelt volna emlékezettel, és már képtelen lenne rá, hogy alkosson.

A Térey soraiban elhangzó kritika azonban aligha érvel egy konzervatív megmaradás mellett. Akárcsak írásmódja és ars poeticája, a hagyomány és haladás elvét vallja: ilyen sorok között adhat hírt a verses epika egy fiktív

Makai Máté 67

TEREMTÉS ÉS ÁLLAGMEGÓVÁS

Térey János:

A Legkisebb Jégkorszak

és új – az utópia határát súroló – politikai mezőről (szocdem–jobbközép koalíció), Lana Del Rey popbölcséseleiről, The Cure-idézetekről, gazdag magyarokról, lecsúszott művészekről, a sociopata hómunkásról, egyszóval sok mindenről, ami eleven és ismerős – oly módon, hogy a verses epika 68 (az epikus vers) eltávolítottságában, idegenségben, művi megalkotottságában válik mindez szemlélhetővé. Mintha amellet tenné le ezzel a voksát a szerző, hogy a valószínűtlen nyelvi kompozíció olyan kontúrral lehet képes bevonni kortárs valóságdarabokat, hogy azok elevenségükben, mégis alaposan át- és feldolgozva jelenhetnek meg.

A Legkisebb Jégkorszak egy nagyon nehéz évben jelent meg, így a megfelelő pillanatban magasodott fel a hanyatlás és a széttartás metaforájaként, és bár olvasása elsőre kemény diónak tűnik, a szöveg meglepően olvasmányos és bizonyos szempontból az előbeszédhez is közel áll. A szereplők megnyilatkozása, a párbeszéd sziituációs jellege váratlanul hasonlóvá teszi a lényegében sűrített, lírikus nyelvet az előbeszéd stílusához. A Térey-féle epikus versnyelv pátosza, mely olyan kifejezésmódot jelöl, mintha mindig épp egy jelentőségteljes „esemény” szemtanúja és átélője volna, aki beszél, tömörsége, implicit sziituáció-közelisége folytán sokban hasonlóságot mutat bármilyen hétköznapi párbeszédhelyzettel. A költői nyelv emelkedettsége a verssorok darabosságában, a köztöszök, magyarázatok elhagyásával válik stilizálttá – ezek olyan tulajdonságok, melyek az előbeszédet is jellemzik: „Föltépve az elvárások ólomkapcsait, / Hadd éljünk saját időérzékünk szerint!” / „Cserbenhagyás.” „Nem igazolt hiányzás” – olvasható egy helyen, mely párbeszédfordulat már amiatt is érdekes, hogy az érvelést fordítva is igazolhatja: nem pusztán a költői nyelv ismétli meg az előbeszéd struktúráit, hanem az előbeszéd is a költői nyelvéit. Szóbeli megnyilatkozásként túlsúlyos megfogalmazás lehet az első sor kifejezése, az „elvárások ólomkapcsait”, mégis a két nyelvi forma, az előbeszéd és a költészet kölcsönös fragmentáltsága odavissza átjárhatóvá teszi a két regisztert. Mindez nem kizárólag a verses formába tördelt próza optikai illúziója: a módszer sajátos és szerencsés felismerése, stílussteremtő mozzanata, és a kezdetektől fogva jellemzője Térey költészetének.

A kulturális hanyatlás metaforikus feddése mellett szó szerinti kritika is megfogalmazódik *A Legkisebb Jégkorszak* soraiban, és ez alól nem marad – mert nem maradhat ki – a közösségi portálok által diktált tendencia, mely az önreprezentáció elszegényedéséhez vezetett. Az egykor operákat és nagystílu zeneszerzőket kitermelő kultúra részesei összekeverik a láthatóságot a kiválósággal, a jól informáltságot a szorongással, mindezt a média exponenciális térnyerése folytán: „És miközben státuszbiztonságuk a válságban / Rohamosan csökkent, aktivitásuk a közösségi oldalakon / Pillanatok alatt hatványozódott: / Legrosszabb arcukat mutatva fotókat töltöttek föl /

A szisztematikusan beutazott délkelet-ázsiai országokról, / Bálványaikról és asszonyaik túlcsonduló / Húsáról lakkba mártva, bőrbe kötve; [...] Összekeverték saját felületük nagyságát az erénnyel, / A privátszférát a revüszínpaddal". Így már a *Protokoll* válságkorszaka is a múlté, egy új, kiteljesedett hanyatlás van napirenden, mely minden percben látható és dokumentálható, és felhasználható bárki ellen. 69

A visszacsúszás vagy relatív visszacsúszás a történet főszereplőiről is elmondható. Az *Asztalizene* top-vendéglátója a White Boxból, Labancz Győző ezúttal látomásos migrénnel küzdő tévelygő, aki pusztán csak múlttal rendelkezik, jelennel nem, a magyar történelem *flashei* gyötrik a havas budai hegyekben; Henrik a kulturális kataklizma okán visszacsúszott színikritikus; az elsőszámú főhősként kiemelhető Mátrai Ágoston pedig karrierista playboyból kisapukává vedlik vissza – mindez persze sokkal inkább perspektívaváltás, mintsem lealacsonyodás, vagy bátoratlan fékezés. Győző valóban egyfajta bűnhődő dögrováson van, kezeletlen migrénje folytán végül összetöri magát a budai síráncon, Henrik rádöbben arra, hogy lecsúszottságának oka lényegében önmagában keresendő, Mátrai pedig a családi megállapodásban rejlő bűbáj felismerésére jut, arra, hogy kicsapongó életmódja zárásaként a gyerekvállalás Fruzsínával pontot tehet egy lényegében bizonytalan életforma végére. A jégkorszak tehát átvitt értelemben és konkrétan is a hűsítő kijózanodás eseménye, és mindez társadalmi szinten is lezajlik. Elsőként mikroszinten, ahogy Mátrai megfogalmazza: „Rájöttem, ifjúkorában mindenki Hustler, / Hipszter vagy Popsztár szeretne lenni, / Azzá válni, aminek Isten sohasem szánta; / És általában arra józanodik ki, hogy Csakra Hacker, / Gasztroblogger vagy Laptop DJ a neve.” A közösség makroszintjén pedig mindez a politikai változások felhajtó ereje is kell, kellene hogy legyen, ám csak részben valósul meg. A hidegben bezárkózott átlagember és – ironikus módon főleg – a budai elit, valamint a politikai vezetés anarchista, fundamentalista csoportosulásoktól retteg, míg megannyi budapesti Charles Manson gyilkolássza és tartja rettegésben a budai lakosságot, egyfajta kilátás nélküli jóvátétel és igazságszolgáltatás eszmeisége mellett. Hiába állt fel Radák miniszterelnök vezetésével egyfajta politikai utópia – értsd: működő reformok, tervező-kivitelező, problémaérzékeny gyakorlati államvezetés – Térey víziója szerint még az is kitermeli a maga szélsőségeit: „Radák a nyafogás helyett padlóról hozta vissza / A jó öreg szociáldemokráciát. / És hazahozott több százezer kívándorolt fiataalt is, / Nem kényszerítéssel és nem gumicukorral... / És közben ugyanúgy óvja a magyar földet, / Mint az uram-bátyám káderek” – fejt ki Franci, a szociopata hómunkás, aki szabadidejében tehetős asszonyokat és lányait zaklatja rejtett számról, SMS-ben.

Mindemellett Térey nem hagyja figyelmen kívül az utóbbi évek közéleti botrányait és hisztijeit sem, a hóhelyzet miatt küldött belügyminisztériumi SMS-ek, az Ausztriából érkező hókotrók miatti cikizés, a belvárosba menekülő vaddisznópáros, a Nemzeti Cserkelők néven befutó fundamentalista 70 aktivisták példájával kifigurázott szélsőséges hazaszeretők helye éppen úgy kijelölődik a verses regényben, mint ahogy a jelenleg regnáló politikai erők elnevezései: „botránybaloldal és maffiajobb”. Biztosan állítható, hogy kevés kortárs szerzőnek sikerül fogyasztható – jelen esetben kiemelkedő – formában tálni mindennapjaink és undorra késztetően ismerős tegnapjaink történetét.

Térey munkája a legnagyobb korösszegző művek erejével kacérkodik: a nyelvi-szellemi színvonal, amelyen megszólal, a temetett európai kulturális örökség újbóli feltalálásához és aktivizálásához folyamodik. Hagyomány és modernség dualizmusa jön létre a szemünk előtt, a lehető legvilágosabb formában. A versnyelv töredezettsége és tömöríthetősége olyan módon segíti ki a szerzőt szövege optimalizálásában, hogy az valójában – és éppen a választott műnem fényében kissé váratlanul – sallangmentes irományként válik olvashatóvá. Ez, mindent összevetve, több mint sikeres elegy.

Azt persze hozzá kell tenni, hogy a regény cselekményvezetése is éppen annyira fragmentált, mint a benne megszólaló nyelv, így talán közelebb áll egyfajta képi–lírai gondolkodáshoz, mint egy cselekményes, epikus világmagyarázathoz. Ugyanakkor annak fényében, hogy már az *Átkelés Budapest* is ezt a – semmiképpen sem pejoratívan értett – darabosságot hozta, mindez nem meglepő. A mű zárlata, melyben az anarchista performatív csoportosulás nemzeti apagyilkosságot hajt végre, végső soron az egyetlen valódi cselekményelem, mely egyfelől magyar-népi karakterjellemezésé, másfelől egy nemzeti metafizikus alapvetés kritikájává válik: a jótékony változások, és az embereket összehozó természeti erők sem elegendőek ahhoz, hogy itt rendet tegyenek. Több szinten fundamentális erők lépnek fel, s ez arra fordítja a figyelmünket, hogy az alapokkal van baj, mivel az ellenzékiesség vissza-visszatérő dinamikája sosem lesz képes felforgatni és alulról a felszínre hozni a rétegzett bajokat.

Egy dolog marad itt, és ezt a végtelenül irritáló hipszter-újságíró, Kőnig fogalmazza meg egyedül, kitapintva a magyarság (és európaiság) nagyon is látványosan lüktető pulzusát: „Úgy érzi a nemzet, hogy fájdalma, a fojtogató gyász leteríti? / Megfullad tőle? A gyomrára megy / Dédelgetett veszteségkultusza? / Emelkedjen rajta fölül, tegye túl rajta magát Magyarország, / Különben Mohács legyűri végleg”. (*Jelenkor, Bp., 2015.*)